

La literatura de tradició oral infantil a Catalunya a la llum dels estadis creatius de Kieran Egan

Justificació

El canadenc Kieran Egan, filòsof de l'educació, defensa que la imaginació és d'importància crucial en l'adquisició de les llengües. Els seus estudis des de l'*Imaginative Education Research Group* han contribuït a difondre l'interès per la narrativa, l'oralitat i la recerca en l'imaginari col·lectiu. Ell proposa cinc estadis evolutius en l'imaginari infantil i juvenil, que serien:

- el desenvolupament somàtic
- l'estadi mític
- la comprensió romàntica
- la comprensió filosòfica
- el raonament irònic

D'acord amb els plantejaments del Kieran Egan, l'evolució de la creativitat i la imaginació infantil passa per aquests estadis reproduint amb cert paral·lelisme els estadis culturals i comunicatius de les societats humanes al llarg de la història, que fins ara han anat incorporant els diferents nivells de comprensió a l'imaginari col·lectiu. Aquest filogenetisme ha conciliat plantejaments evolutius i constructius de l'aprenentatge, per la qual cosa les seves teories s'han catalogat dins del grup dels neoevolucionistes cognitius, i s'aborden des del constructivisme lingüístic i social.

Una hipòtesi plausible seria considerar que una adequada aplicació didàctica d'aquests estudis a l'aula ens ajudarà en el treball de les competències lingüístiques i comunicatives de l'alumnat i facilitarà estratègies docents per a l'impuls de l'oralitat, la narració i l'ús de recursos discursius. Calen propostes concretes i estudis pràctics per a validar o modificar aquesta intuïció.

En aquest sentit, és interessant utilitzar la recerca en la tradició oral catalana ¹ per tal d'il·lustrar les possibilitats de treball, amb l'alumnat, des dels cinc estadis de l'imaginari infantil i juvenil proposats pel Kieran Egan, tal com s'ha fet en altres llengües al Canadà. Aquest quadre ens pot ajudar a disposar d'un punt de partida, en especial si es compara amb els estadis morals de Kohlberg² i els estadis Piagetians i Neopiagetians del pensament abstracte:

1 Per exemple, amb l'obra d'en Joan Amades "Costumari Català, el curs d l'any".

2 Segons Kohlberg, els estadis morals acompanyen els estadis de creixement infantil. Per saber-ne més:
<http://www.xtec.es/~cciscart/annexos/kolbergesquema.htm>

Estadi evolutiu de l'imaginari individual	Edat	Característiques
el desenvolupament somàtic	(de 0 a 3 anys)	<ul style="list-style-type: none"> • Sentit del moviment, del ritme, de l'esquema corporal, de la percepció pels cinc sentits
l'estadi mític	(de 3 a 8 anys)	<ul style="list-style-type: none"> • Adquisició del codi verbal, desenvolupament de la imaginació, de la percepció holística i del pensament descriptiu.
la comprensió romàntica	(de 8 a 15 anys)	<ul style="list-style-type: none"> • Adquisició del codi escrit, identificació empàtica amb herois i conductes grupals, desenvolupament del consens, del pensament narratiu i argumentatiu
la comprensió filosòfica	(des dels 15 anys)	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolupament d'idees abstractes, complexes i de transcendència intrapersonal i interpersonal, amb respecte pel contracte moral
el raonament irònic al que s'arriba en superar el nivell semàntic dels missatges	(des dels 15 anys, però no hi arriba tothom)	<ul style="list-style-type: none"> • Desenvolupament amb valors d'autonomia moral i reflexions universals i metacognitives, pròpies de la vida adulta

Els estadis evolutius defensats per Kieran Egan ens permeten assenyalar les activitats lingüístiques i comunicatives pròpies de la tradició oral més antiga i consolidada en la socialització infantil que s'han transmès des de temps immemorials en entorns educatius no formals i informals: les reunions familiars al voltant del foc, l'espai de treball de la cuina i els fogons, les marxades de cacera i expedició dels guerrers, les celebracions rurals i agràries en els diferents moments del calendari agrícola, els jocs entre infants de diferents famílies a l'era, al pati del castell, a la vora del riu...

Estadi evolutiu de l'imaginari individual	Activitats lingüístiques i comunicatives de la tradició oral infantil
el desenvolupament somàtic	<ul style="list-style-type: none"> • Cançons de braços • Jocs de dits • Cançons de falda • Embarbussaments • Rodolins • Cançons i dites de creació d'hàbit • Cançons infantils d'exploració del cos
l'estadi mític	<ul style="list-style-type: none"> • Contes i rondalles populars • Jocs de fer sort i repartir torns • Poemes musicals, romancers tradicionals • Dites i refranys de transmissió de coneixements • Endevinalles i jocs ritualitzats de paraules
la comprensió romàntica	<ul style="list-style-type: none"> • Narracions i llegendes • Literatura dramàtica i jocs de teatre • Registres de rol consolidats • Diversificació textual • Distinció funcional d'enunciats i altres funcions comunicatives • Simultaneïtat de codis d'ús complementari
la comprensió filosòfica	<ul style="list-style-type: none"> • Consciència de la realitat mediada pel fet cultural • Reflexió sobre tipologia de texts complexos • Argumentació i comprensió explícita i implícita del fet interactiu • Dialògica i gestió de la comunicació en grups
el raonament irònic al qual s'arriba en superar el nivell semàntic dels missatges	<ul style="list-style-type: none"> • Pensament crític • Expressió meta-racional • Idees imaginatives en situacions de lideratge • Domini de registres • Interpretació de l'ambivalència comunicativa • Consciència dels filtres de la informació mediada

L'ús a l'aula d'activitats que acompanyin el procés maduratiu de l'alumnat en el creixement individual i el desenvolupament de les competències lingüístiques i comunicatives poden donar un impuls significatiu a la seva creativitat i als processos d'aprenentatge.

El treball intensiu i sistemàtic de l'oralitat i l'ús dels recursos discursius a l'aula d'educació primària i secundària pot arribar a millorar el domini de la descripció, la narració, el diàleg i el discurs argumentatiu per part de l'alumnat.

Proposta

Cal desenvolupar programacions didàctiques, activitats i sessions de treball per a elaborar material de suport a per a la formació del professorat i per al pilotatge en els centres educatius de Catalunya.

En un primer moment, seria interessant disposar de materials amb exemples d'ús per a la reflexió i el debat obert. Sobre les possibilitats d'aquesta línia de treball:

Destinatari	Tipus de material
Educació Infantil, primer cicle Primera llengua a educació primària Llengua estrangera a educació primària Necessitats Educatives Específiques	<ul style="list-style-type: none"> • Cançons de braços • Jocs de dits • Cançons de falda • Embarbussaments • Rodolins • Cançons i dites de creació d'hàbit • Cançons infantils d'exploració del cos
Educació Infantil, segon cicle Primera llengua a educació primària Llengua estrangera a educació primària Necessitats Educatives Específiques	<ul style="list-style-type: none"> • Contes i rondalles populars • Jocs de fer sort i repartir torns • Poemes musicals, romancers tradicionals • Dites i refranys de transmissió de coneixements • Endevinalles i jocs ritualitzats de paraules
Primera llengua a educació primària Llengua estrangera a educació primària Primera llengua a educació secundària Llengua estrangera a educació secundària Necessitats Educatives Específiques	<ul style="list-style-type: none"> • Narracions i llegendes • Literatura dramàtica i jocs de teatre • Registres de rol consolidats • Diversificació textual • Distinció funcional d'enunciats i altres funcions comunicatives • Simultaneïtat de codis d'ús complementari
Primera llengua a educació secundària Llengua estrangera a educació secundària Educació postobligatòria Educació d'adults	<ul style="list-style-type: none"> • Consciència de la realitat mediada pel fet cultural • Reflexió sobre tipologia de textos complexos • Argumentació i comprensió explícita i implícita del fet interactiu • Dialògica i gestió de la comunicació en grups
Primera llengua a educació secundària Llengua estrangera a educació secundària Educació postobligatòria Educació d'adults	<ul style="list-style-type: none"> • Pensament crític • Expressió meta-racional • Idees imaginatives en situacions de lideratge • Domini de registres • Interpretació de l'ambivalència comunicativa • Consciència dels filtres de la informació mediada

Exemples:

Per tal d'unificar les activitats i les propostes, es pot utilitzar una plantilla bàsica de programació que reculli el material de l'activitat i les orientacions per a la implementació a l'aula.

Plantilla:

1. Fitxa de l'activitat: <i>Títol, autor, nivell educatiu, destinataris, context d'aprenentatge ...</i>
2. Finalitat: <i>Objectius educatius i de creixement personal</i> <i>Objectius lingüístics i comunicatius</i>
3. Activitat: <i>Descripció i seqüència didàctica</i> <i>Material per a l'alumnat</i> <i>Material per al professorat</i> <i>Referències i material de consulta</i>
4. Observacions, suggeriments i valoracions

Referències:

Entrevista a Kieran Egan a Barcelona, 12 maig 2006

http://blocs.xtec.cat/educacioimaginacio/files/2007/11/entrevista_egan.pdf

Pàgina del Grup de treball *Estratègies d'oralitat, narració i ús de recursos discursius*:

<http://blocs.xtec.cat/educacioimaginacio/info/>

Els deu passos per a estimular la imaginació i la creativitat en la codificació comunicativa

<http://www.reacheverychild.com/feature/imagination.html>